

ΠΑΝΔΩΡΑ.

15 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ, 1856.

ΤΟΜΟΣ Ζ΄.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 156.

ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΩΝ ΤΥΧΑΙ.

•••••

Ἄλγεινόν αἰσθημα θλίβει τὴν ψυχὴν παντὸς ἐπιστήμονος, ὅταν διαλογισθῇ τὰς περιπετείας εἰς ἃς μετὰ τῶν λοιπῶν ἀνθρωπίνων συνυποβάλλεται κατὰ νόμον ὑπέρτατον καὶ αὐτὴ τῶν δοξῶν ἢ ἀσπιλοτέρα, ἢ δόξα τῆς συγγραφῆς, τὸ ἰσχυρὸν τοῦτο ἐλατήριον τῆς ἐξευγενίσσεως. — Πιστεύω, φίλε ἀναγνώστα, εἰς τὴν μετριοπάθειαν καὶ τὴν μετριορροσύνην σου. Ναὶ σὲ νομίζω σεμνόν, πρᾶσον, εἰδήμονα, ἐνὶ λόγῳ, κάτοχον τοῦ γνῶθι σαυτὸν, ἂν δὲν ἔσται λόγιος ὅμως. Ἄλλ' ἐάν, κατὰ δυστυχίαν, ἐγένου λόγιος καὶ σὺ, ὡς ἐγὼ καὶ πολλοὶ τῶν συναδελφῶν μας ἐγενόμεθα, τότε καὶ σὺ κατατρέχῃσαι ὑπὸ κλισμοῦ φιλαυτίας, τότε θεδαιῶς ἢ δοξομανίᾳ σὲ κεντᾷ, καὶ ὁ Τύπος σὲ γαργαλίζει, τοῦλάχιστον ἐκ διαλειμμάτων. Ἐπειδὴ, ὅμως, ἐγὼ εἶμι προσβύτερος τὴν ἡλικίαν, ἔχω καὶ δικαίωμα νὰ σὲ συμβουλεύσω. Θέλεις νὰ καταπύσῃς τοὺς γαργαλισμοὺς τῆς ὑπερβολικῆς φιλαυ-

τίας σου; Διάτρεξον ἐν ὄρᾳ σχολῆς τὰς σελίδας τοῦ Λαερτίου Διογένους, ἢ τὴν Μυριόβιβλον τοῦ Φωτίου, αἵτινες καταλογίζουσι τὰ ἀπειράριθμα συγγράμματα τῆς ἡματέρας ἀρχαιότητος, ἤγουν τὰ ὀλίγα διασωθέντα, καὶ τὰ πάμπολλα ἀπολεσθέντα. Διάτρεξον ἀκολουθίᾳ τοῦ Δειπνοσοφιστοῦ τὰς μαρτυρίας, ἢ τῶν δύο Πλινίων τὰς παραπομπάς. Ἄνοιξον, σὲ πρὸς καλῶ, τὰ χρονικά ταῦτα τῆς νουαγησάσης σοφίας, καὶ ἔσο βέβαιος, ὁ Πειρασμὸς σου ἀποδράσεται ἐν ἀκαρεῖ, ὡς εἰς τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ. Τί ἐγένοντο, συναδέλφε, τόσα συγγράμματα διαπύσεια; Τίνος ἕνεκεν ἐξηλείφθησαν ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς, καὶ ἀπὸ μνήμης ἀνθρώπων συγγραφῆς περιφανῶς ποτε εὐδοκίμησασαι; Ποῦ περιέπεσαν τόσοι καὶ τόσοι καρποὶ τῆς ἀριστονοίας ἡδαις, πῶς δὲ κατεστράφησαν, καὶ διατί; Ὑπὸ τίνος πονηροῦ δαίμονος τὴν ἐνέργειαν ἐματαιώθησαν τόσαι φήμης καὶ ἀθληκταίης ἐλπίδες; Τί τὸ κλέος; τί ἡ δόξα; λοιπὸν βροπῆ, καὶ ταῦτα πάντα θάνατος διαδέχεται!

Παροιμίαι, γνομικά, ἀποφθέγματα, ποιηταί, ῥήτορες, ἔως καὶ αὐτὰ τὰ γραῖδια, πάντες μέμρονται τοῦ Χρόνου. Ὁ χρόνος πταίει, ὁ χρόνος ἀδικεῖ, ὁ

χρόνος καταβρχθίζει τὰ σύμπαντα. Χρόνε παμ-
φάγε, ανάθεμά σε!

Καί όμως, δεινὸν εἰπεῖν! τὴν διανοητικὴν κλη-
ρονομίαν δὲν καταβιβρώσκουσι μόνοι τοῦ Χρόνου οἱ
θδόντες. Συμμάχους ὁ ἐξωλέστατος σύζυγος τῆς
Ῥώης λαμβάνει, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, εἰς τὰς ἐξο-
λοθρεύσεις του, τὴν ἀμάθειαν καὶ βαρβαρότητα
τῶν ἀνθρώπων. Μᾶλλον ἢ ὑπὸ ἐντόμων, ἢ πλημ-
μυριῶν, ἢ σεισμῶν, ἢ κεραινῶν, ἢ πυρὸς ἡραιτείου,
τὰ τεύχη τῶν προπατόρων ἐφθάρησαν ὑπὸ τῆς κτη-
νωδίας τοῦ ἀνθρώπου. Τίς ὁ σκώληξ ὁ καταφαγὼν
τὴν ἐλληνικὴν ἀνεκτίμητον περιουσίαν, ἧς μύλις
ἀπέμεινε τὸ μόνον ὄνομα; Οἱ ἐκ περάτων ἐπελθόν-
τες βάρβαροι, χριστιανοὶ τε, καὶ μὴ χριστιανοί. Τίς
δὲ ὁ ἀφανίσας τὰ ἀρχεῖα τῆς Ῥωμαϊκῆς πολιτεύ-
σεως; Αὐτοὶ ἐκεῖνοι οἱ ἀπόγονοι Ῥωμαίων ἢ ἀπαι-
δευσία τοῦ λατινικοῦ ἱερατείου.

Ὅσοι τῶν δημοσιογράφων ὑπερεκθειάζουσι σή-
μερον τὴν φιλομάθειαν καὶ τὴν πρὸς τὰ καλὰ ῥοπήν
τῆς ἀραβικῆς φυλῆς, πειρώμενοι δὴθεν νὰ ὑπο-
δειξῶσιν, ὅτι ὁ Μωαμεθισμὸς οὐδόλως ἀντίκειται
εἰς τὴν προσδοκωμένην ἐκπαίδευσιν τῆς Ἀνατολῆς,
πολλὰ, φρονοῦμεν, σπουδαῖα, παρασιωπῶσιν, ἢ
καὶ πολλῶν ἀξίων μνήμης ἐπιλανθάνονται. Τίς,
γὰρ, ἀγνοεῖ τὰς ὀλεθριωτάτας συνεπειᾶς τῶν ἐν
Αἰγύπτῳ, καὶ Συρίᾳ, καὶ Ἑλλάδι ἄλλεπαλλήλων
ἀραβικῶν εἰσβολῶν; Αἰσμονοῦσι, λοιπὸν, οἱ φιλό-
τουρκοὶ, τὴν τύχην τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν, ὅσας οἱ
βάρβαροι οὗτοι ἐπυρπόλησαν, ἐλεηλάτησαν, σφάτ-
τοντες ἢ ἀγοντες εἰς δουλείαν τοὺς κατοίκους; Αἰ-
σμονοῦσι τὰς ὑπὸ τούτων κατεδαφισθείσας Ἐκκλη-
σίας καὶ Μονὰς, καὶ πόλεις ὀλοκλήρους, πόλεις
ἐμπεριεχούσας πλοῦτον διανοητικὸν οὐ τὸν τυχόντα;
Καί τοι μὴ παραδεχόμενοι ὡς πραγματικὴν τὴν
πυρπόλησιν τῆς Ἀλεξανδρινῆς βιβλιοθήκης, ὁμοῦ
πάντες ὑπὸ μαρτυριῶν ἀναμφιλέκτων ἀναγκαζόμεθα
νὰ συνομολογήσωμεν, ὅτι οὐχ ἅπαξ, ἢ δις, ἢ τρίς,
ἀλλὰ πολλάκις οἱ Σαρακηνοὶ τὰς ἐξηυγενισμένας
ἐκεῖνας χώρας κατερῆμωσαν. — Ἀλλὰ τί περιτο-
λογοῦμεν; Τὸ χειρόν πάντων, ἢ ἀραβικὴν κατά-
κτησιν ἐστέρησε τὸν πολιτισμὸν τῆς χρήσεως τοῦ
παπύρου. Τὸ πρόχειρον καὶ εὐκατασκευάστον τοῦ
παπύρου ἐπολλαπλασίαζεν, ἐν ἐλλείψει Τύπου, καὶ
σημαντικῶς διευκόλυνε τὴν συγγραφὴν, καὶ τὴν
ἀντιγραφὴν! Γῶν δὲ Σαρακηνῶν ἢ φημιζομένη με-
γαλόνοια οὐδὲν ἕτερον εὔρε πρὸς ἀντικατάστασιν
τοῦ παπύρου, εἰμὴ τὴν διρθηραν, ἧτις ἔκτοτε, καθὼς
εἰς Πέργαμον ἐπιτηθειότερον κατεργασθεῖσα, ὠνο-
μάσθη καὶ περιγαμηρή. Ἀλλ' ἡ διρθηρα, παρεκτός
ὅτι μᾶλλον εὐξέστος ἦν τοῦ παπύρου, καὶ μᾶλλον
εἰς τὴν σκωληκευρωσίαν ὑποκειμένη, ἐγένετο προσ-
ῆτι δυσἀπόκτητος ὁσημέραι καὶ πολυδάπανος.
Ὡς ἐκ τούτου, καὶ μόνου τούτου, καθ' ἡμετέραν γνώ-
μην, ἢ ἐμφάνισις τῶν Ἀράβων ἐξῆμῖωσε τὸν πο-
λιτισμὸν, καὶ ἐνῆργησεν ἐπ' αὐτοῦ, ὅσον κατὰ λό-
γον ἀντίθετον καὶ πρὸς σωτηρίαν τῶν φώτων ἐνῆρ-
γησεν ἢ ἐρεῦρεσις τοῦ Τύπου μετὰ παρέλευσιν
ὀκτακοσίων ἐνιαυτῶν.

Καὶ τοῦτο μὲν ὡς πρὸς τὴν τύχην ἐν γένει τῆς
συγγραφῆς, καὶ ἰδιαιτέρως ὡς πρὸς τὴν τύχην πολ-
λῶν συγγραφέων ἀπολεσθέντων ἐνταῦθα κατὰ κρι-
ροῦς, ὅτι μόνη ἢ εὐκολία τῆς ἀντιγραφῆς ἐδύ-
νατο νὰ σώσῃ τὸ πρωτότυπον. Διότι, ἐρχόμενοι εἰς
τὸ προκείμενον, καθόσον ἀφορᾷ τὰ ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ
Εὐρώπῃ παλαιότερον διαμείναντα λατινικὰ χειρόγραφα,
ἐκεῖνα μάλιστα τὰ ὅποια δὲν μετεβιβάσθησαν εἰς
Ἀνατολὴν ὑπὸ τῶν ἀμελησάντων τὴν Λατινικὴν μά-
θησιν Ἑλλήνων—ἕς τὸ ὁμολογήσωμεν πρὸς ἀθῶ-
ωσιν τῶν Οὐανδύλων—ἢ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κλήρου
κτηνώδης ἀμάθεια μᾶλλον τῆς τῶν βαρβάρων ὑ-
πῆρξε οὐροποιά.

Τίς ἠθέληεν εἶδῃαι ἢ τύχη τῆς ἀνθρωπότητος, ἢ
τύχη τῶν φώτων, τῆς θρησκείας, τῶν ἐπιστημῶν,
τίς αὐτὴ ἢ τύχη τῆς ἱστορίας σήμερον, ἂν ἢ ἀπαι-
δευσία, ἧτις ἐπεκράτησε μετὰ Χριστὸν εἰς Ἰτα-
λίαν, ἐκυρίευε καὶ τὴν Ἑλλάδα, τὸ ἔσχατον
τοῦτο ἄστυλον τῆς πάλαι γνώσεως, ἂν καὶ ἐνταῦθα,
ὡς ἀπανταχοῦ τῆς τότε οἰκουμένης, ἐξέλειπε τὸ
σέβας πρὸς τὰ παρελθόντα, καὶ ὁ ζῆλος ὁ ἀρχαιο-
λογικός; — Φρίττομεν καὶ μόνον συλλογιζόμενοι
τοὺς κινδύνους τῆς ἀνθρωπίνου σοφίας. Θεε! εἰς
τρία λοιπὸν ἢ τέσσαρα τὰ πολὺ κιβώτια πλήρη
κωδίων ἐσυναψας τὴν τύχην τοῦ πολιτισμοῦ! Τὰ
πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας!

Ἀναντίρρητον, ὅτι ὡς πρὸς τὴν διαφύλαξιν τῆς
γραμματολογικῆς παραδόσεως, ἡ Κωνσταντινούπολις
μετὰ τοῦ ὑγροῦ τῆς πυρὸς εἶναι τοσοῦτον ἴσως ἀξία
τῆς γενικῆς εὐγνωμοσύνης, ὅσον καὶ αὐτὴ ἢ ἐποχὴ
ἢ δημιουργήσασα τὰ θαυμάσια πρωτότυπα. Τὸ συν-
τηρητικὸν αὐτῆς πνεῦμα ἐξυπηρέτησε τὰ φῶτα
σχεδὸν ὅσον ὑπηρετεῖ τὴν Ἀναγέννησιν ὁ Παρί-
κλειος αἰὼν.

Ὁ κατὰ παράδοσιν διδασθεὶς ἐν Βυζαντίῳ, καὶ
καθ' ὅλην τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα μεταδοθεὶς ἐντεῦθεν
Ἑλληνισμὸς, ἐνέπνευσε ἐκ προοιμίων μεσαιῶνος
εἰς τοὺς κατοίκους σέβας πρὸς πᾶν ἀρχαῖον, καὶ ἀ-
γάπην πρὸς πᾶν λείψανον προγονικόν. Διό, αἱ μὲν
ἀρχαῖαι πόλεις διετήρησαν τὰς πρότερον ὀνομασίας·
αἱ δὲ νεώκτιστοι ἔλαβον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐλλη-
νικὰ ὠσαύτως. Καὶ τὰ μὲν ἀνδρῆκὰ ὀνόματα τοῦ
προηγουμένου βίου, τὰ τε ἡρωϊκὰ καὶ τὰ μὴ, με-
τεδόθησαν εἰς Ἱεράρχας, καὶ Ὀσίους καὶ Μάρτυρας,
ἐξ ὧν αὖθις διεβιβάσθησαν εἰς τὸν λαόν· τὰ δὲ
ἔθιμα δὲν ἐνοθεύθησαν εἰς ξενικὰς ἐπιμιξίας, οὐδὲ
ἢ πάτριος γλῶσσα παρεχαράχθη ἢ ἡλλοιωθῆ σι-
μαντικῶς. Ἐν ἐτήρουν ὁ Λουτρῶν τοῦ Ζευξίππου
καὶ ἡ Χρυσῆ Πύλη καὶ τὸ Ἴπποδρόμιον ζῶσαν τὴν
εἰκόνα τῶν προπατορικῶν καλλιτεχνημάτων, ἐνῶ
ὁ ἄμβων ἐσύστασε τὴν σοφίαν τῶν ποιητῶν, καὶ
καθίδρουε βιβλιοθήκας δημοσίας εἰς καταφυγὴν τῶν
ἐλληνικῶν συγγραφέων; Ναι, καὶ οὐδεὶς μὴ τὸ
ἀρνηθῆ! Ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκ-
κλησίας ὁ λόγος ἐμεινεν ἐλεύθερος, ἢ περὶ τὰ πα-
ρελθόντα μελέτη ἐπεκράτησεν ἀδιαλείπτως, τὰ
δὲ συγγράμματα τῶν προγόνων ἐφυλάχθησαν,
ἐσχυλιάσθησαν, καὶ πολλάκις ἐσυντομεύθησαν, ὅ-

πως γίνωσιν ἐφικτὰ καὶ εὐπρόσιτα τοῖς πολλοῖς.

Ἄλλ' ὑπὸ τὴν σκιάν τοῦ ἀρχιερατικοῦ θρόνου Ῥώμης, ἡ μὲν πάτριος γλῶσσα πάρωρος παρήκμασεν, εἰς δὲ τὰς λατινικὰς παραδόσεις, καὶ τὰ ἐθνικὰ τῶν ἀνδρῶν ὀνόματα ὑποκατεστάθησαν παραδόσεις γερμανικαὶ, καὶ ἀναμνήσεις ἀλλοδαπαί, καὶ βαρβαρικὰ ὀνόματα. Ἐνταῦθα τὰ χριστεύτερα βιβλία τῆς προγονικῆς γραμματολογίας μετεβλήθησαν εἰς ψαλτήρια, συνόψεις, εἰρηολόγια, μνηαῖα, καὶ πᾶν εἶδος βιβλίου λειτουργικοῦ. Αἱ εὐγλωττοὶ σελίδες τοῦ Τεκίτου ἐξέστησαν, ὅπως ἐν αὐταῖς παραδύθη γεγραμμένος ὁ βίος βαρβαρονύμου τινος ἀσκητοῦ, ἡ διασωθῆσιν ἐν ποικίλοις ζώγρα ἡμασι Συναξάρια βρισθόντα τερατωδῶν διηγημάτων. Τὸ δὲ δυστυχέστερον, ὅτι τῆς φθορᾶς τὸ ἔργον ἐτύγχανε συνήθως εἰς τὰ βιβλία τὰ ἀγκυλωδέστερα, ἐπομένως ἐτύγχανεν εἰς τοὺς λογογράφους, καὶ ιστορικοὺς, καὶ περιηγητὰς. Τὰ διεξοδικὰ συγγράμματα ἐθυσιάσθησαν προτιμότερον, ὡς παρέχοντα μείζονα διφθέρας ἑκτασιν, καὶ κάλλιον ἀποζημιοῦντα τῶν πόνων τῆς ξέσεως, καὶ τῆς ἐπακολούθου γραφῆς. Οὕτω, τὰ μακρὰ βιβλία τοῦ Λιθίου, ἢ τοῦ Διοδώρου, ἢ τοῦ Πολυβίου, ἢ τῶν Πλινίων ὑπέπεσαν εἰς τὴν καταστροφὴν, προτοῦ φθαροῦσι τὰ βραχυτέρα τοῦ Κικέρωνος, τοῦ Βιοργιλίου, ἢ τοῦ Περσίου. Ἴσως δὲ εἰς τὴν περίστασιν ταύτην, μᾶλλον ἢ εἰς τὸ φιλαισχρον καὶ ἀκόλαστον τῶν τότε μοναχῶν, ὡς τινες διῆχρησθησαν, ὀφείλομεν τὴν σωτηρίαν τοῦ Ἰσθονάλου, τοῦ Ὀρατίου, καὶ τῶν λοιπῶν ἐπιζησάντων Ῥωμαίων ἐποποιῶν. — Ἀπόσπασμα, λ. γ., τῶν ιστορικῶν Λιθίου Ἀνδρονίκου ἀνευρέθη μεταξὺ τῶν στίχων ἡμιξεσμένης τινὸς διφθέρας, ἐφ' ἧς ἐπιτεθειμένη ἔκειτο βιβλος τις τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Ἐτερον ἀπόσπασμα τοῦ Πολυβίου, κατὰ σύζευξιν παράδοξον, ἐχρησίμωσεν ἐπὶ πολλὰς ἐκκτονταετηρίδας ὡς περικάλυμμα βιβλιαρίου τινὸς περιέχοντος τὸν Βίον καὶ τὴν Πολιτείαν τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης. Καὶ δὲν διάταξεν ὁ Πάπας Γρηγόριος ὁ Ζ' νὰ παραδοθῆ εἰς τὸ πῦρ ἡ βιβλιοθήκη τοῦ Παλατίνου Ἀπόλλωνος, τὴν ἧσαν ἐσύστησαν καὶ διεκόσμησαν οἱ πρόην Αὐτοκράτορες, ἐπὶ προφάσει ὅτι ἐν αὐτῇ διακροῦνται οἱ σπόροι τῆς δυσσεβείας; Ὁ αὐτὸς λέγουσί τινες, ἔκαυσε καὶ τὰ συγγράμματα τοῦ Οὐάρρωνος, ὅπως μὴ οἱ αἰρετικοὶ κατηγορήσωσιν ὡς λογακλόπον τὸν ἅγιον Λύγουστινον, ἀρυσθέντα παρὰ τοῦ σοφοῦ Ῥωμαίου πολλὰς ιδέας εἰς τὴν Θεούπολιν του. Ἡ δὲ πρόσφατος ἀνακάλυψις τῆς *Peri Politicias* βιβλίου τοῦ Κικέρωνος, καὶ τινος τεμαχίου ἐκ τῶν τοῦ Εὐρυπίδου ἀπαλοσθεισῶν τραγωδιῶν, ὡς ἐπίσης καὶ ἡ νεωτέρα φήμη, ὅτι ἐν τῇ τῆς Γερμανίας μονῆ, ἀνευρέθησαν τὰ ἀπὸ δεκάτου μέχρι δεκάτου ἑκτου βιβλίου τοῦ νεωτέρου Πλινίου, μαρτυροῦσι τὰς βρασάνους εἰς ἃς ὑπεβλήθησαν κατὰ τὸν μεσαιῶνα ὑπὸ τὸ εὐσεβὲς, ἢ ἁρθώτερον ὑπὸ τὸ ἀσεβεὲς ξέστρον τῶν ἐσπερίων καλογήρων, τὰ τιμαλφῆ μνημεῖα τῆς ἀρχαιότητος.

Ὅτι ἡ ἀνάγνωσις τῶν ἀνιέρων, τῶν βιβλίων συγγραφέων (ἡ ἀρχαιότης ἐγένετο *profana* τούλα-

χιστον ἡμεῖς ἐκαλέσαμεν αὐτὴν *ἐθνικὴν, gentilem*), ὅτι, λέγομεν, αὕτη ἐκρίθη παρὰ τινῶν δυτικῶν ἱεραρχῶν ἀμάρτημα, ἀξίον ἐπιτιμήσεως καὶ μετατανοίας, τοῦτο καὶ αὐτὸς ὁ δυτικὸς Ἱερώνυμος μαρτυρεῖ, μεμψιμοιρήσας πικρῶς κατὰ τῆς ἐπικρατούσης ἑκτοτε φωτισθεστικῆς μανίας, καὶ κηρύξας παρήρησιᾶ ὅτι οὐδέποτε αὐτὸς ἤθελε παύσει μελετῶν τοὺς ἀρχαίους ποιητὰς καὶ ῥήτορας, παρ' οἷς ἐθήρευε μάλιστα νέας ὑπὲρ τῆς Καινῆς Διαθήκης προσκοπεῖσεις. Πάντας ὁμοῦ δὲν ἐπολιτεύθησαν παρὰ τοῖς Λατίνοις ὡς ὁ Ἱερώνυμος, καθὼς καὶ παρ' ἡμῖν πάντες ἀδιακρίτως δὲν ἐμιμήθησαν τοὺς ἐγκωμιάσαντας τὴν ἐλληνικὴν παιδείαν Χρυσσοτόμους, καὶ Βησιλείους, καὶ Συνεσίους. Βέβαιον ὁμοῦ, ὅτι ἡ φωτισθεσία αὕτη, προϊόντος τοῦ χρόνου, καὶ ἰδίως μετὰ τὴν Γοτθικὴν εἰσβολὴν, κατήντησεν εἰς Ἰταλίαν συστηματικὴν, καὶ σχεδὸν κεκανονισμένην. Οἱ κληρικοὶ τῆς Λύσεως ἐθεώρησαν ἑκτοτε ποταπὴν τὴν μελέτην τῆς ἀρχαιότητος, καὶ μηδεμίαν παράγουσαν ψυχγωγίαν. Τινὲς δὲ καὶ μετὰ φρίκης ἀπέφυγον αὐτὴν, ὡς βλαβεράν, καὶ ψυχορθόρον καὶ σατανικὴν. — Γνωστὴ τοῖς πᾶσιν ἡ ἐντὸς τῶν μοναχτηρίων ἐπιβάλλουσα τὴν σιγὴν αὐστηρὰ ἐντολή. Ὁ ἐξομολογούμενος μοναχὸς ὄφειλε πρὸ πάντων νὰ φανερώσῃ ἂν συνεκοινωνήσῃ ποτε μετὰ τοῦ πλησίον ἄλλως, ἢ διὰ τῶν συνθηματικῶν σημείων τοῦ καταστήματος. Τί συνέβαινε, λοιπὸν; ὅπως διακρίνωσιν εἰς τὰς θέσεις τῆς θήκης τὰ ἀνιέρα βιβλία τῶν ἱερῶν, οἱ καλόγηροι ἐφεῦρον σημεῖον τι γελοῖον καὶ ἀπρεπέστατον. Ἦθελε, π. γ. ὁ μοναχὸς νὰ ζητήσῃ τῷ βιβλιοθηκάρῳ τὰς ἐπιστολάς τοῦ Σένεκα, ἢ τὴν περὶ Ῥήτορος τοῦ Κικέρωνος, ἢ, ὅπερ καὶ μυριάκις ἀσπώτερον, τὸ σύγγραμμα ἱερογράφου τινὸς, ἄζοντος αἰρέσεως, ὡς τὸ τοῦ Ἰουστίνου τοῦ μάρτυρος, ἢ τὸ τοῦ Ὀριγένους; Πρῶτον μὲν ἐποίει τὸ γενικὸν καὶ σύνθημα περὶ βιβλίου νεῦμα, εἶτα δὲ προσετίθη καὶ τι νεῦμα ἰδιαίτερον, συνιστάμενον εἰς τὸ νὰ ξέσῃ βραχίως διὰ τῶν δακτύλων τὸ ἐξωτερικὸν τοῦ ὠτός, ἀκριβῶς καθ' ἓν τρόπον ὁ κύν ξέει διὰ τοῦ ποδὸς καὶ τῶν ὀνύχων τὴν κεφαλὴν, ὅταν ψύλλαι νύτσουσιν αὐτόν. Ἄν ἦτο συγκεχωρημένος ὁ λόγος εἰς τὸν καλόγηρον, ἤθελεν εἶπει τῷ βιβλιοθηκάρῳ καγγάζων δός μοι τὸν κύνα! — Κύνες ὁ Κικέρων, καὶ ὁ Μάρκος Λυρήλιος! Φεῦ, τῆς ἀμυχθείας! Κατὰ, τί λοιπὸν, διαφέρουσι τῶν ἐσπερίων μοναχῶν οἱ σύγχρονοι Μωαμεθανοὶ Δερβίσακι, οἱ ἀποκκλούντες γκισούριδας (κύνες) τοὺς μαθητὰς τοῦ Χριστοῦ, καὶ κηρύττοντας τὸ πάνσοφον καὶ ἀλάθηστον τοῦ Κορανίου!

Οὐσιωδῶς δὲν διαφέρουσιν, εἰ μὴ καθότι οἱ μὲν Χριστιανοὶ, οἱ δὲ Μουσουλμάνοι, δηλαδὴ, οἱ μὲν εὐδίδακτοι, οἱ δὲ δυσάγωγοι εἰς τὸν αἰῶνα.

Καὶ μολονταῦτο—τεράστιον εἰπεῖν!—ὑπὸ τινι γενικῇν ἔποψιν ἱστορίας, καὶ μάλιστα κατ' ἀρχὰς τῆς ἐμρανίσσεως τῶν ἐν Εὐρώπῃ, οἱ Τοῦρκοι οὗτοι, οἱ δυσάγωγοι καὶ ἀνεπίδεκτοι πάσης παιδείας, συντελοῦσιν εἰς τὴν ἀνάλαμψιν τῆς παιδείας μᾶλλον τῶν ἐσπερίων καλογήρων. Ναί· οὗτοι οἱ βάρβαροι

δερβίσασι λαμβάνουσιν ἄνωθεν τὴν ἑμμεστον καὶ πλερίαν ἐντολήν νὰ μεταρρυθμίωσι τὸν δυτικὸν δερβισισμὸν, καὶ νὰ ἀπαλλάξωσι τὴν διάνοιαν ἐκ τῶν πέδων τῆς ἐθελοδοουλείας.

Ἡ ἀποστολὴ τοῦ Τούρκου πρὸς τὸν βυζαντινὸν μεσχίωνα, ὁμοιάζει ὅπως οὖν τὴν ἐντολήν τῶν Ῥωμαίων πρὸς τὴν πρεσβυτέραν Ἑλλάδα. Ἀμφότεροι διὰ τῆς βίας ἐκρίζουσι τὸ δένδρον τῆς παιδείας ἀπὸ τῆς οἰκείας γῆς, καὶ ἐν ἀγνοίᾳ αὐτῶν διαρρίπτεται τοῦ σπόρου αὐτοῦ ὅπου ἔορισε ἡ θεία οἰκονομία. Κατ' ἀμφοτέρως τὰς περιστάσεις, ὁ Ἑλληνισμὸς ἐκασταχόθεν διωκόμενος, οὐδαμῶθεν δὲ περιθαλάπυμενος ἢ παραμυθούμενος, καταλείπει τὴν πάτριον ἐστίαν καὶ μετακιναστεῖ εἰς Ἰταλίαν, ἐνθα ἐγκεντρίζει τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν ἱστορίαν, τὸν σεβασμὸν πρὸς τὰ παρελθόντα, τὸν ἔρωτα τῆς συζητήσεως. Νῦν καὶ λόγος καὶ ψυχὴ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, εἰς τοιαύτας ὥρας κρισίμου, ὑπῆρξεν ἡ πρὸς τὴν ἱστορίαν ἀρσιώσις, ἔργον δὲ αὐτοῦ, ἡ πρὸς τὰ πάτρια ἀναδρομὴ. Οὕτως ἐπὶ Ῥωμαίων, οὕτως ἐπὶ Ὀθωμανῶν, ἀλλ' ὡσπύτως οὕτω καὶ ἐπὶ Σταυροφόρων. Ἐπέκειτο μέγας τις κίνδυνος, ἀπειλῶν τὸν πολιτισμὸν; προητοιμάζετο σοβαρά τις ἰδέων ἢ πραγμάτων ἀνατροπὴ; Ἰδοῦ, θύελλα κηδεύοντο ἀπ' ἀνατολῶν καὶ ἀπὸ δυσμῶν ὁ δὲ κοσμοπολίτης ἠναγκάζετο νὰ ἐκτοπισθῇ ὑπὸ πυρὸς καὶ μαχαίρας. Ἐκάστοτε ζήφη κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καὶ κατέραι, καὶ καταδιώξεις· ἀλλ' ὅμως ἐκάστοτε Σκηπίωνες, καὶ Νέρωνες, καὶ Ἀπτικοὶ μεγάλῃδωροι, καὶ Μεδικοί, καὶ Κάρολοι Γ', καὶ Φιλελληνικαὶ Ἐταιρίαι. Τὸν βιαστικὸν τοῦτον κοσμοπολιτισμὸν τοῦ Ἑλλήνος παρεκίνησε καὶ αὐτὴ ἡ Σταυροφορία. Διότι, ἀληθῶς μὲν αἱ Σταυροφορίαι ἀνοίγουσιν ἐν Ἀνατολῇ πρὸς τοὺς ὀπλαρχηγούς τῆς Δύσεως στάδιον εὐρὴ φιλαρχίας καὶ φιλοκτημοσύνης, ἀλλ' ὅμως οὐχ ἥττον αὐταὶ ἀνοίγουσι καὶ πρὸς τοὺς λογίους τοῦ Βυζαντίου, τοὺς ἀρχίζοντας ἕκαστε τὴν μεταικεσίαν, στάδιον εἰς τὴν Δύσιν διδασκαλίας καὶ ἐκπαιδεύσεως. Καὶ ὁ μὲν ἑλληνικὸς μεσχίων παρεχρεῖ πρὸς τοὺς τυχοδιώκτας Σταυροφόρους πόλεις, καὶ κόμας, καὶ νήσους, ἐνθα δουκίτια καὶ βασιλικὰ φραγκικὰ καθιδρύνονται· ὁ δὲ λατινικὸς μεσαιῶν ὑποδέχεται τοὺς τυχοδιώκτας πεπαιδευμένους τῆς Ἑλλάδος, καὶ προσφέρει αὐτοῖς τὴν ἡγεμονίαν τοῦ νοῦς, τῆς μαθήσεως τὴν ἐξουσίαν. Οἱ πεπαιδευμένοι οὗτοι καθιδρύνουσι βασιλείαν, τὸ ὅποιον ὁ βαρβάρικος οὐκέτι δύναται νὰ καταστρέψῃ.

Ἐἶπαμεν περὶ Τούρκων ἐντολῆς. Τὴν σωτηριώδη ταύτην ἀνταλλαγὴν ἡ πρόσδος τῶν τουρκικῶν ὀπλων ἐπισπέρχει καὶ καταπείθει. Ὁ Τούρκος ἀναγκάζει τὰ δύο δεχνοσύντα μέρη νὰ διαλλαγθῶσι μετὰ μακροχρόνιον χωρισμὸν.

Καὶ τῷ ὄντι. Ἀπ' ἧς στιγμῆς ὁ Ὀσμάνος προβρίναι τοῦ Μωαμεθανικοῦ δράματος αὐτοκράτορος πρωταγωνιστῆς, διαλύεται πᾶν γοήτευμα τοῦ βυζαντινοῦ μεγαλείου. Αἱ δάρυαι τῶν ἐν Νικαίᾳ Ἀσκαρῶν μαρκίνονται, τοὺς ἀγαθοὺς οἰωνοὺς τοῦ πρώτου τῶν Παλαιολόγων διαδέχονται χρῆσιμοι ἀ-

παίσιοι, προμηνύοντες πτώσιν καὶ καταστροφὴν. Ἐκτοτε δὲ οἱ λογάδες τοῦ γένους ἀρχονται τῆς μεταικεσίας, ἀποβάλλοντες πᾶσαν ἐλπίδα ἐθνικῆς μακροβιότητος. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης, ὁ ἑλληνικὸς μεσχίων, τὴν πρῶτον ἀλαζονείαν ἀποθεμενος, παρουσιάζεται καθάπερ τις ὕψος οὐρανόθεν ὑπὸ Διὸς ἐξορισθείς, καὶ θηρείων ἐν γῆ τὴν φιλίαν τῶν θνητῶν. Μηδὲ αἰσχύνεται ὁ ἐν μονώσει καὶ ἰδιονομίᾳ γηράσας ἀναξὺς οὗτος, νὰ τείνῃ τὴν χεῖρα πρὸς τὸν διαβάτην, καὶ νὰ ἐκρινήτῃ, ὡς ὁ νικητὴς τῶν Γόθων, δάτε ὀβολὸν τῷ Βελισσαρίῳ!

Τῇ ἀληθείᾳ, ἐπαιτοῦντες περιέρχονται τὴν Εὐρώπην οἱ δύο Παλαιολόγοι, ὁ Μανουὴλ καὶ ὁ Ἰωάννης, ὧν, κατὰ τινὰ σύμπτωσιν ἀξιοσημείωτον, καὶ αὐτὸ τὸ ἐπώνυμον περιφέρει ἀπ' αὐλῆς εἰς αὐλὴν τοῦ παλαιοῦ λόγου τὴν αὐθεντίαν. Ἐπαίτης δὲ, κατ' ἄλλον τρόπον, κρούει τὰς θύρας τοῦ νεωτέρου κόσμου καὶ ὁ ἐσχατος ἐκείνος τῶν Ἰωαννῶν, ὁ ἐν Φερόκρεια κηπηλεύσας τὸ πάτριον δόγμα, φιλοπατρικῆς ἔνεκα. — Πλὴν, πρὸς ἀποζημίωσιν τῆς τοσαύτης ταπεινώσεως, τί συνέβη; Τὰ βήματα τῶν βασιλικῶν σκιῶν ἀκολουθοῦσιν εἰς Ἰταλίαν καὶ Γαλλίαν ἄνδρες νοήμονες, σώφρονες, φιλελεύθεροι, ἄνδρες, οἵτινες ἐκ τῆς ἀποτυχίας τοῦ κυρίου των οὐ μόνον εἰκάζουσι περὶ τῆς εἰμαρμένης τοῦ γένους, ἀλλὰ μνηθάνουσι προσέτι καὶ τι ἕτερον σπουδαῖον, ὅτι δευλαδῆ ἐκτὸς τοῦ Ἑλλησπόντου, καὶ ἐντὸς τῶν Ἡρακλείων στήλων, ὑπάρχουσι πολιτεῖαι βελτίονες ἐπὶ τοῦ νῦν, εὐτυχέστεραι καὶ ἀσφαλέστεραι τοῦ Βυζαντίου. Ἀκολουθοῦσι τὰ ὑποστηρίζοντα τὸ ἐτοιμόρροπον παρελθὸν βασιλικὰ φάσματα ἐκεῖνα, οἱ ὠρισμένοι νὰ ἐγκαινίσωσιν εἰς Εὐρώπην τοῦ μέλλοντος τὸ ἱερὸν, ὁ Κυδώνιος, ὁ Ἀργυρόπουλος, ὁ Χρυσολοῦρας, ὁ Λεόντιος Πιλάτος, καὶ οἱ λοιποὶ τῆς Ἑλλάδος πρωταπόστολοι. Οὗτοι προηγούνται τῆς λοιπῆς φυλακείας, καὶ, ὡς περισσευαί προεξελεθούσιν τῆς Κιβωτοῦ, μνηύουσιν εἰς τὰ ἔθνη τὴν ἐπανέλευσιν τοῦ φωτός καὶ τῆς εἰρήνης.

Ἡ συνδιαλλαγὴ τῶν δύο κόσμων προοιμιάζεται ἀκριβῶς ἀπὸ Ὀσμάνου, ἥτοι ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν πολυθρυσλλήτων Ἑνωτικῶν διαπραγματεύσεων, κατὰ συνέπειαν τῶν ὁποίων ἱεράρχαι καὶ λόγοι βυζαντινοὶ ἀποστέλλονται εἰς Ἰταλίαν καὶ Γαλλίαν, ὅτε μὲν ὡς πρέσβεις, ὅτε δὲ ὡς ἐξαρχοὶ καὶ διερμηνεῖς Συνόδων, ἄλλοτε δὲ ὡς παρακλόουθοι τυχοδιώκται. Ἀλλ' ἐνῶ οἱ Γραικοὶ ἐπισκέπτονται τὰς μεγαλοπόλεις τῆς Εὐρώπης, Ἰταλοὶ τινες, μεμνημένοι προσράτως τὸ μυστήριον τῆς ἀρχαιότητος, ἀποδημοῦσι πρὸς Ἑλλάδα, ἐνθα μετὰ τοῦ συνήθους ζήλου τῶν νεορωτίστων διδάσκονται τὴν ἡμετέραν φωνὴν, διαδίδουσι τὴν ἐπιθυμίαν τῆς μετακιναστέσεως, καὶ συνάγουσι τὸν χειρόγραφον πλούτον τῆς ἑλληνικῆς σοφίας, προτοῦ ἐπιπέσῃ ἡ δουλεία καὶ καταρνήσῃ αὐτὸν. Τρεῖς, ἰδίως, ἐκ τῶν κατασκόπων τούτων τῆς Ἀναγεννήσεως, ὁ ἐκ Βερώνης Γουαρίνος, ὁ Σικελὸς Λύρισπας, καὶ ὁ νυμφευθεὶς Ἑλληνίδα Φίλελος ἐπανέρχονται πρὸς τῆς Ἀλώσεως εἰς τὰς ἑαυτῶν πατρίδας, κομίζοντας

πλήθος περιγραμμένων. Αλλά ψεκτός εκ του Κουκάσου καταβάσα, ἦν τις εὐστόχως ἤθελεν ἐπονομάσαι θεόπνευστον, ἐραίνετο κατευδοῦσα τὰ χειρόγραφα ταῦτα πρὸς τὸ τοῦ Γουττεμβέργου πιεστήριον!

Δυσχερὲς τὸ νὰ περιγράψῃ τις ἐπιτροχάδην τὸν ἀκατάσχετον ἐνθουσιασμόν, ὅστις κατέλαβε τοὺς τότε λογίους τῆς Εὐρώπης, ἅμα ὡς ἀνεράνησαν τὰ πρῶτα ἐκεῖνα τεύχη τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Πετράρχης, ὁ Βοκκάκιος, καὶ ὁ Σκλουτάτος εἶχον ἐν τῇ προηγούμενῃ ἐκκτονταετηρίδι ἀναδειχθῆ καὶ οὗτοι χειρογράφων διάπυροι θηρευταί. Ἄλλ' ἐπὶ τοῦ παρόντος, ἡ ὄρμη τασυῦτον ἐξώκειλε, καὶ τόσον ἐθρασύνθη τὸ πάθος, ὥστε, κατὰ τὴν φράσιν τοῦ Τираβήσκου, ἡ ἐξόρυξις ἐνὸς εὐτελοῦς χειρογράφου, ὀλίγου ἔδει νὰ νομισθῆ παρὰ πολλοῖς κατὰκτησις ὅλου βασιλείου. Καὶ πραγματικῶς, ἀμφιβάλλομεν ἂν ὁ Κορτές καὶ ὁ Πιζάρρος, ἐν τῷ καταθέσει εἰς τοὺς πόδας τοῦ Ἰσπανοῦ βασιλέως τὰ δείγματα τοῦ συγκομισθέντος ἀμερικανικοῦ χρυσοῦ, συνησθάνθησαν τὴν αὐτὴν ἐκείνην θρησκευτικὴν κατάνυξιν, καὶ τὰς αὐτὰς ἐλπίδας μέλλοντος αἰσιωτέρου μεθ' ὧν ὁ Ἰωάννης Λάσκαρις, ἀπόγονος Ἑλλήνων βασιλέων, ἐν τῷ ἀρίκισθαι εἰς Φλωρεντίαν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἐπέθετε τὰ λείψανα τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ εὐεργέτου του, καὶ ὄντως Μεγαλοπρεποῦς Λαυρεντίου!

Ἡ βιβλιομανία κατήντησεν, οὕτως εἰπεῖν, ἐπιδήμιος πυρετός. Ἡ δὲ ἀμιλλὰ προέβη βαθυκρότην καὶ ἐπέκεινα τῶν ὁρίων τῆς Ἰταλίας, τυρβαζούσα τὰ ἕως τότε ἀτάραχα σπουδαστήρια τῶν φιλομαθῶν. Τινὲς τούτων ἀπηλλοτριῶν τὰ ἀγαθὰ τιν, ὅπως λάβωσι χρηματικόν, καὶ ἀντὶ τούτου ἀγοράσωσι χειρόγραφα. Ἄλλοι δὲ ὀρμητικώτεροι, κατέλειπον, ὡς τοὺς χρόνους τῆς Σταυροφορίας, γυναικίως καὶ τέκνα, καὶ διακρίνοντες τὴν μεσόγειον μετεβιβάζοντο εἰς Ἑλλάδα πρὸς ἀνίχνευσιν βιβλίων καὶ ἀρχαιολογημάτων. Ἄδεται, ὅτι διὰ ἓνα Ἑρωδιανόν, λόγιός τις ἐκ Περούσιος, μὴ πλούσιος, προτέφερε τοῦ μονογενοῦς θυγατρίου του τὴν προικὴν. Ἀντώνιος δὲ ὁ Πανορμίτης ἀντικατήλλαξε τὸ κλητῆρον κτήμα του μετ' ἐν ἀντὶ γράφον τοῦ Διδίου, τὸ ὁποῖον ἐξετιμήθη ἑκατὸν δουκάτα χρυσᾶ.

Ὡς ἐκ τούτου, ὁ ἀριθμὸς τῶν θεσαυριζομένων Ἑλλήνων συγγραφέων καθ' ἐκάστην κῆσανεν. Ὁ Λύριπας μόνος, ἀνακάμψας ἐξ Ἑλλάδος, ἐκόμισσε μεθ' ἑαυτοῦ, ἱερογράφους μὲν, ὅσους ἀδραῖς δαπάναις ἠδυνήθη νὰ ἀποκτήσῃ, τῶν ἱερῶν βιβλίων μὴ ἀπαλλοτριουμένων εὐχαρίστως ὑπὸ τῶν Γραικῶν σὺν τοῖς ἄλλοις, ὅμως, περίπου διακοσίας ἐπιστάλας τοῦ Νικητανζηνοῦ Γρηγορίου, ἃς ἐξέπεμψεν εἰς Σικελίαν. Ἐκ δὲ τῶν ἐθνικῶν, ἔφεραν εἰς Ἑνετίαν 238 χειρόγραφα, μετὰ τῶν ὁποίων ἦτον ὁ Πρακόσιος (ὃν λογοκλοπήσας ὁ Ἀρετίνος μπερρασε λατινιστὴ, καὶ δένειμεν ὑπὸ τὸ ὄνομά του), ὁ Καλλίμαχος, βιβλία τινὰ τοῦ Ξενοφώντος, ὁ Πίνδαρος, ὁ Ὀππιανός, αἱ Παραβολαὶ τοῦ Εὐσταθίου, τὰ ἅπαντα τοῦ Πλάτωνος, ὁ Πρῶκλος, ὁ Πλωτῖνος, ὁ Λουκιανός, αἱ ἱστορίαι τοῦ Ἀφρίκανοῦ, τοῦ Δίωνος,

τοῦ Λισδώρου, ὁ Στράβων, καὶ ἕτερα οὐχ ἦσαν πολὺτίμα.

Οἱ ἀγῶνας τοῦ Λύριπας ἐπλάτυνον σημαντικῶς τὰ ὅρια τῆς διανοίας καὶ τὰ ὅρια τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἡ Ἰταλία ἐσημνύετο κηρύττουσα ἑαυτὴν θετὴν θυγατέρα τῆς Ἑλλάδος, ἀσυλον τῆς ἀρχαίας σοφίας καὶ ἐλευθερίας. Οὕτως, ἐνῶ ἡ Ἄρκτος ἠτοιμάζετο νὰ σφετερισθῆ τὰ πολιτικὰ σύμβολα τῆς βασιλείας, τὸν ἀσπὸν καὶ τὸ σκληπτρον τοῦ Παλαιολογικοῦ στέμματος, εἰς Ἑρραυρίαν ἐκοδομεῖτο ἡ νέα Ἑλλάς, ἡ Ἑλλάς τῆς διανοίας ἐκείνη, ἣτις ἦτο κεκλημένη νὰ περιβληθῆ ποτε τοὺς στεφάνους τῆς ἀρχαιότητος, καὶ τὴν πορφύραν τοῦ μεσαιῶνος.

Ἀτυχῶς, ὅμως, ὁ Γουαρίνος, ἕτερος περιβόητος βιβλιοθήρας, ἐξῆλθε τῶν ἀγῶνων τοῦ ἀτυχέστερος. Οὗτος ἐναυάγησεν ἐπιστρέφων ἐκ Βυζαντίου ὄθεν, ἐκ τῶν δύο του κισωτίων, μόλις ἐσώθη τὸ ἐν, βυθισθέντος, φεῦ! τοῦ δευτέρου εἰς τοὺς μυχοὺς τῆς θαλάσσης, οὐ μακρὰν τῆς θέσεως ὅπου ἐδυθίσθησαν μετὰ καιρὸν καὶ τοῦ Παρθενῶνος τὰ μάρμαρα. Ὁ Λύριπας, τούλάχιστον, δὲν κατέστρεψε περικαλλέστατον ναόν. Ἀπ' ἐναντίας, ὁ τάλας προσεβλήθη τασυῦτον ὑπὸ τῆς λύπης του, ὥστε, λέγουσί τινες, αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ ἐγένοντο πολιαὶ ἐν ἀκκρεῖ (*).

Ἐν τούτοις, ἡ ἀνακομιδὴ τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων παρώτρυνε τοὺς λογίους εἰς τὸ νὰ ἀνιχνεύσωσι καὶ τὰ τῶν Ῥωμαίων χειρόγραφα. Καὶ ἰδοῦ, φορολογουμένης ἔτι τῆς Ἀνατολῆς, σμῆνας λογίων ἰχνυλατῶν περιέρονται τὰς μονὰς, ὧν αἱ θύραι, τῇ εὐμενείᾳ τῶν ἡγουμένων, ἢ χρυσοῦ λαλοῦντος ἀνίγονται. Οὗτοι ἀναδιφῶσι τὰς βιβλιοθήκας, ἐξελιττοῦσι τοὺς φακέλλους τῶν ἀρχείων, καὶ ἀνασκάπτουσιν αὐτὰς τὰς κρύπτας τῶν ναῶν. Ὅταν οἱ μοναχοὶ ἐδίσταζον νὰ συγχωρήσωσι τὴν ἐρευναν εἰς τοὺς λογίους, οὗτοι μετὰ τοῦ ἀποστόλου ἔλεγον *Cancta spiritus scrutatur: etiam profunda dei*: τὸ πνεῦμα τὰ πάντα ἐρευνᾷ, καὶ αὐτὰ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ.

Θηρευταὶ θαυμάσιοι λατινικῶν χειρογράφων ἀνεδείχθησαν ἐκ προοιμίων ὁ διαβόητος Πόγγιος καὶ ὁ Ἀλδοβρανδῖνος, ἀμρότεροι Φλωρεντινοί. Ὁ πρῶτος διατρίβων ἐν ἔτει 1414, καὶ συνεδριαζούσας ἐν Κωνσταντίᾳ τῆς Συνόδου, εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἁγίου Γάλλου, συνέλαβε τὴν ἰδέαν νὰ ἐρευνήσῃ μήπως ἐκεῖ διεσώζοντο βέβηλα συγγράμματα. Αἱ ἐρευναὶ του ἔλαβον ἐκθῆκιν ἀγαθὴν. α Μεταξὺ βιβλίων ἀναριθμητῶν, ἄπαρ κρίνω περιττὸν νὰ καταριθμηθῶ, (γράφει ὁ Πόγγιος αὐτὸς πρὸς τὸν Ἀρετίνον), εὗρομεν ἓνα Κοῦντιλιανὸν σῶον καὶ ἀκέραιον, ὅμως πλήρη κύνειος καὶ ἀκαθαρσίας, καθὸ ἐνταρμασμένον εἰς τινα σκοτεινὴν καὶ ζοφερωτάτην εἰρηκτὴν, (*in tetterimo quodam, et obscuro carcere*), τούτέστιν εἰς βάθη πύργου τινός, ἐνθα μηδὲ τοὺς εἰς θάνατον καταδεδδικασμένους οἱ δῆμοι ρίπτονται. Ἐκ τούτου συμπεραίνω, ὅτι ἂν τις ἐπεχείρουν νὰ μα-

(*) Maffei, Ver. Hist. P. II. p. 134.

στεύσῃσι προσεκτικῶς εἰς τὰς εἰρηκτὰς, ὅπου οἱ βάρβαροι οὗτοι καλόγηροι θάπτουσι τὰ βιβλία, βεβαίως ἤθελον ἀποκαλύψει καὶ ἑτέρους συγγραφεῖς, ἐξ ἐκείνων οὓς ἡμεῖς νομίζομεν διὰ παντός ἀπολωλότας. Ἐκτὸς δὲ τοῦ Κοϊντιλιανοῦ, ἐσώσαμεν τὰ τρία πρῶτα βιβλία καὶ τὸ ἡμισυ τοῦ τετάρτου τῆς Ἀργοναυτικῆς τοῦ Οὐαλερίου Φλάκκου, προσέτι δὲ τὴν Ἐκθεσιν τοῦ εὐφραδοῦς Ἀσκονίου Πεδιανοῦ ἐπὶ ἑκτῶ Λόγων τοῦ Κικέρωνος. ἢ Ἡ ἀνεύρεσις τοῦ Κοϊντιλιανοῦ ἐπροξένησε μέγαν κρότον. « Ὡ τῆς μεγάλης ἀνακαλύψεως! ἀποκρίνεται ὁ Ἀρετίνος εἰς τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Πογγίου. Ὡ τῆς ἀπροσδοκίης τύχης! Φίλων ἄριστε, σὲ ἐξορκίζω, σὲ παρακαλῶ, ἀπόστειλόν μοι τὸν Κοϊντιλιανὸν ἐν τάχει, ὅπως ἴδωσιν αὐτὸν οἱ ὀφθαλμοί μου, πρῶτον ἀποθάνω! » — Τὸ δέλεαρ τῆς δόξης δὲν ἄφινεν ἔσυχον τὸν Πόγγιον οὐδὲ μίαν στιγμὴν! Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω συγγραφέων, ἔτι δὲ τοῦ Λουκρετίου, τοῦ Σιλίου, τοῦ Μακκελλίνου, τοῦ Μανιλίου ἀστρονόμου, τοῦ Λουκίου Σεπτιμίου, Πρόβου τοῦ Γραμματικοῦ, καὶ τινῶν ἑτέρων, οὓς πάντας ἀνεκάλυψεν εἰς τὴν αὐτὴν τοῦ Ἁγίου Γάλλου μονήν, ἀλλ' ἀκολούθως περισκεψάμενος τὰς εἰρηκτὰς (ergastoli, οὕτως ἐκλήθησαν τότε τὰ μοναστήρια) τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Γερμανίας, ἐξήγαγε τοῦ σκότους Λόγους τινὰς τοῦ Κικέρωνος, καὶ τὰς τούτου πρὸς τὸν Ἀττικὸν ἐπιστολάς, ἃς εὔρεν εἰς Λάουδον (Lodi), κειμένας ἐν μέσῳ ἐρειπίων, καὶ βεβορβορωμένας. Ἐφεξῆς δὲ προσέθηκε τούτοις καὶ τὸν Νόνιον Μάρκελλον, καὶ τὸ σύγγραμμα τοῦ Κολουμέλλα.

Τινὰ τῶν χειρογράφων ἐκείνων ἐξήγοντο εἰς τὴν ἐσχάτην καὶ ἐλευσινὴν περίοδον τῆς υπάρξεώς των, ἦγον ἐφθαρμένα ὑπὸ ζωῦριων, ἢ ἀθεραπεύτως κηκλιδωμένας ἔχοντα τὰς σελίδας, ἄλλοτε δὲ καὶ νενοθευμένα κατὰ τὸ κείμενον ὑπὸ τῆς ἀνεξελέγκτου λογοκρισίας τῶν μοναχῶν, οἵτινες προσέθετον καὶ ἀφῆρουν χωρία κατ' ἀρέσκειαν. Ὡς πρὸς τοῦτο, ἡ εἰμαρμένη τῶν ὑπὸ τὴν τέφραν ἐπὶ σχεδὸν εἰκοσιν ἑκατονταετηρίδας διακειμένων Ἡρακλειωτικῶν παπύρων ὑπῆρξεν ἥττον δεινὴ διότι, τὰ μὲν πλεῖστα τούτων σώζονται, πολλὰ δὲ τῶν ἄλλων ὑπέφερον σημαντικὰς φράσεων παρεμβολὰς, ὁσάκις δὲν ἠφανίσθησαν κατὰ κράτος. Εἰς τὸ ἐργαστήριον βιβλιοδέτου τινὸς ἐκ Λουγδούνου, ὁ Παπύριος Μάσσων εὔρε τὰ συγγράμματα τοῦ Ἀγοδάρτου, καθ' ἣν στιγμὴν ὁ ἐργάτης ἠτοιμάζετο νὰ περιψάλισῃ αὐτὰ πρὸς δέσιν τῶν βιβλίων του. Τεμάχιόν τι σελίδος ἐκ τῆς Β'. Δεκάδος τοῦ Λιβίου ἔτυχεν, ἄδειται, ἐπὶ τινος δερματοσκεποῦς παιδικοῦ κθυρματίου. Ὁ εὐρών τὸ τιμαλφὲς κῆρυμα λόγιος ἔτρεξε πνευστιῶν πρὸς τὸν χειροτέχνην. Ἀλλὰ βραδέως ἐφθασεν ὁ κθυρματοποιὸς εἶχε πρό τινος κερματίσει τὴν τελευταίαν λωρίδα τοῦ ἐνδόξως ἐξιστορήσαντος τὴν Ῥωμαϊκὴν πολιτείαν. Παρὰ μικρὸν δὲ ἐστερούμεθα καὶ αὐτῆς τῆς Ἱστορίας τοῦ Τακίτου, τῆς αὐστηρᾶς ἐκείνης μεγαλογραφίας τῶν μετέπειτα Ῥωμαίων, ἧς τὸ μόνον σωζόμενον πρωτότυπον ἀ-

νεκαλύφθη κατὰ πᾶσαν προσδοκίαν εἰς τινὰ τῆς Οἰσεστραλίας μονήν. Γνωστὴ δὲ καὶ ἡ εὑρεσις τῶν Ἰουστινιανείων Κωδίκων, οἵτινες ἀνευρέθησαν ὑπὸ τῶν Πιτσαίων εἰς τινὰ πόλιν ἐμπορικὴν τοῦ Νεκπολιτικοῦ βασιλείου. Ἡ βυζαντινὴ νομοθεσία, τὸ ἐξοχον προϊόν τῆς ἡμετέρας μεσαιωνικῆς πολιτεύσεως, οὐπερ ἡ μνήμη ἀρ' ἐνὸς μὲν συνδέεται μετὰ τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἀρ' ἑτέρου δὲ μετὰ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, μετεβιβάσθη εἰς Πίσσαν. Ἀλλὰ τῆς Πίσσης κυριευθείσης ἀκολούθως ὑπὸ τῶν Φλωρεντινῶν, μετεκομίσθη εἰς Φλωρεντίαν, ὅπου καὶ εἰσέτι σώζεται. Ἐκεῖ δὲ τὸ σεβάσμιον τεῦχος συγκορεῖ πρὸς τοὺς ἐπισκεπτομένους αὐτὸ ὑπὲρ τῶν ἀπαρχαγράπτων δικαιωμάτων τοῦ ἑλληνικοῦ μεσαιῶνος, καὶ συναρμολογεῖ τὸν μέσον βίον μας μετὰ πάσης τῆς χορείας τῶν ἐξηυγενισμένων ἐθνῶν.

Ἡ ἀξία τῶν χειρογράφων ἐμελλε φυσικῶ τῷ λόγῳ, καὶ ἐνίοτε ἀνεξαρτήτως τοῦ εἶδους τῆς συγγραφῆς, νὰ ἀναβῆ εἰς ὑπερβολικὰς τιμὰς, μάλιστα δὲ ἐξ ὅτου καὶ τινες ἡγεμόνες ἠράσθησαν τῆς θήρας ταύτης. Ἀρκεῖ νὰ ἀνευθυμίσωμεν περὶ τούτου τὸν ζῆλον Ἀκυρεντίου τοῦ ἐκ Μεδίκων, ὅστις ἔλεγεν, ὅτι πρόθυμος ἦν νὰ δαπανήσῃ τὸν ἑσχατον ὀβολὸν του εἰς κτήσιν χειρογράφων, καὶ προσέτι νὰ ἀναφέρωμεν τὸ συμβᾶν τοῦ Λουδοβίκου ΙΑ'. τῆς Γαλλίας, ὅστις βουλούμενος νὰ λάβῃ παρὰ τῆς Σορβώνης ἀντίγραφον ἀραβικοῦ τινος συγγράμματος τοῦ Ῥαζῆ, δὲν ἐπέτυχεν τὸν σκοπὸν του, παρέξ προκαταθέτων εἰς τὸ ταμεῖον τῆς Σχολῆς ἐνέχυρον ἀξίας ἑκατὸν χρυσῶν νομισμάτων. Ἡδὴ ἡ Σορβὼνῆ εἶχε σχηματίσει καὶ δημοσίαν βιβλιοθήκην. Ἀλλὰ καὶ πεντήκοντα ἔτη πρὸ τῆς Παρισιακῆς Σχολῆς, ἐσύστησεν ἐν Φλωρεντίᾳ τὴν πρώτην δημοσίαν ἐκ τῶν νεωτέρων βιβλιοθηκῶν ὁ αἰμίμηστος ἑλληνιστὴς καὶ ἀρχαιοσυλλέκτης Νίκολης. Τὸ δὲ παράδειγμα τούτου ἐφεξῆς καὶ ἕτεροι ἐμιμήθησαν ἀλαχοῦ, ἐξ ὧν καὶ ὁ ἡμέτερος Βησσαρίων, ὅστις διὰ τῆς διαθήκης του ἐδώρησατο τῇ Ἐνετικῇ πολιτείᾳ τὴν συλλογὴν του.

Ἐκτοτε, καὶ μέχρι τῆς σήμερον ἀδιαλείπτως, ἡ ζήτησις τῶν χειρογράφων ἐξηκολούθησε ζωηρὰ. Ἄνδρες δημόσιοι καὶ ἰδιῶται, πλοῦσιοι καὶ πένητες, ἡγεμόνες καὶ ἀκαδημαῖοι, δὲν ἔπαυσαν ἐρευνῶντες ἀπανταχοῦ περὶ παραμυθῶν ἱερῶν τε καὶ κοσμικῶν, ἀνακυκλῶντες τὰς μονὰς τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως, ἐπισκεπτόμενοι καὶ αὐτὰ τὰ ἀρχεῖα τῆς σουλτανικῆς ἱστορίας. Διὸ συνεσωρεύθησαν εἰς τὰς βιβλιοθήκας τῆς Εὐρώπης ἀναρίθμητα καὶ πολύτιμα βιβλία τῆς ἀρχαίας καὶ τῆς μέσης ἐποχῆς. Ἐπωλήθησαν Εὐαγγέλια χειρόγραφα, καθὼς πρότερον ἐπωλοῦντο τὰ κόκκαλα τῶν μαρτύρων· ἐπωλήθησαν βιβλία λειτουργικὰ, καὶ ἁγίων ἀκολουθίαι· ἐπωλήθησαν μαθήματα, καὶ τέλος πάντων ψαλτικά. Σήμερον δ' ἔτι εἰς τὰς μητροπόλεις τῆς Εὐρώπης ἐκτίθενται συγκεχυμένως εἰς πλειστηριασμὸν ἑλληνικαὶ διφθέροι, ἐρχόμεναι ἐκ Σμύρνης, ἐξ Ἠπείρου, ἐξ Ἑλλάδος, ἐξ Ἀπουλίας, καὶ περιέχουσαι πᾶν εἶδος συγγραφῆς ἐγκυκλίου. Τὰ σπου-

δαστήρια τῶν ἀρχαιοσυλλεκτῶν, καὶ τὰ ἐργαστήρια τῶν βιβλιοκαπῆλων ἐρίθουσι καλῶν καὶ ἀσήμεων χειρογράφων πάσης γλώσσης καὶ πάσης φυλῆς.

Τί ἀπομένει εἰς ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας σήμερον νὰ ποιήσωμεν, ἢ τί νὰ ἐρευνήσωμεν, ἀφοῦ ἐντεῦθεν μὲν οἱ βάρβαροι κατέκαυσαν ἐπανειλημμένως τὴν διανοητικὴν περιουσίαν μας, ἐκείθεν δὲ οἱ ἐξηγνησιμένοι καταγύμνωσαν ἡμᾶς;

Ἐναπόκειται ἡμῖν νὰ ἀναδιφύσωμεν τὰς εὐρωπαϊκὰς ἀποθήκας, ὅπου ἐναπεταμειύθησαν καὶ εἰσέτι θησαυρίζονται τὰ πλούτη μας ταῦτα. Ἐνταῦθα διαμένουσιν ἀνέκδοτα, καὶ ἐπικαλούμενα τὸ φῶς τοῦ κόσμου, πλεῖστα ἐκ τῶν μάλιστα διαφερόντων τὴν ἐθνικὴν ἱστορίαν καὶ φιλοτιμίαν μας χειρόγραφα, ἰδίως τὰ τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς. Ἐνταῦθα, καθ' ἡμᾶς, ἡ νεωτέρα Ἑλλὰς εὐρήσει ποτὲ πιστῶς πεφυλαγμένα τὰ παραλειπόμενα τοῦ βίου τῆς, τὰ σύμβολα τῆς ἡγεμονίας τῆς, τὰ ἀρχεῖα τῆς πολυχρονίου τῆς δίκης.

Οὔτε τὴν πολιτικὴν καὶ ἐξωτερικὴν ἱστορίαν μας δυνάμεθα νὰ σφραγίσωμεν, οὔτε τὴν ἐσωτερικὴν τῶν ἑλληνικῶν δῆμων ζωὴν νὰ διαφωτίσωμεν, οὔτε τὴν πολιτείαν τῆς Ἐκκλησίας, οὔτε τὴν πορείαν τῆς γλώσσης δυνάμεθα νὰ καταλάβωμεν δεόντως, πρὶν ἢ ἀξιωθῆ τὸ γένος νὰ ἀποστείλῃ εἰς τῆς βιβλιοθήκας τῆς σοφῆς Εὐρώπης δώδεκα τοῦλάχιστον ἀνδρας ἱκανοὺς καὶ ἐπιτηδεῖους, καὶ ἡσκημένους περὶ τὰ τοιαῦτα, ἔχοντας ἐντολὴν νὰ ἐρευνῶσι τὰ ἐν ταύταις σωζόμενα χειρόγραφα, νὰ συνάγωσιν ἱστορικὴν, γραμματολογικὴν καὶ φιλολογικὴν ὕλην, νὰ ἀντιγράψωσι τὰ σπουδαιότερα τῶν πρωτοτύπων, καὶ νὰ συμπληρῶσι τὰ ἐλλιπῆ.

Ἡ ἐρευνα, ἡ ἐρευνα εἶναι τὸ πρῶτιστον καθήκον τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος! Ἐπαναλέγομεν καὶ ἡμεῖς μετὰ τῶν Φλωρεντινῶν λογίων· αὐτὸ πνεῦμα τὰ πάντα ἐρευνᾷ καὶ αὐτὰ τὰ βῆθη τοῦ Θεοῦ. »

Ἀποστολὰς ἐκπέμπουσι καθ' ἑκάστην τὰ πεπολισμένα κράτη πρὸς ἀνακαλύψεις γεωγραφικὰς. Ἀποστολὰς ἀρχαιολογικὰς καὶ φιλολογικὰς ἐξέπεμψεν ἡ Γαλλικὴ Ἀκαδημία εἰς Αἴγυπτον καὶ Πελοπόννησον. Θησαυροὺς ἐδαπάνησεν ἡ Ἀγγλία διαζητοῦσα πέραν τῶν πάγων τοῦ ἀρκτικοῦ πόλου ἐν καὶ μόνον τέκνον τῆς, τὸν πλοίαρχον Φραγκλῆνον. Διατί, καὶ ἡμεῖς, ἐνῶ φροντίζομεν νὰ ἀνεγείρωμεν Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας, δὲν μιμούμεθα τὰ σοφὰ ἔθνη, δαπανῶντες τῆς ἐλεημοσύνης τὸν ὀβολὸν εἰς ἔργα ἀσυγκρίτως ὠφελιμώτερα καὶ ἐπαινετότερα, εἰς ἔργα ἐκ τῶν ὁποίων ἴσως ἐξαρτᾶται καὶ αὐτὴ ἡ πολιτικὴ τύχη τῆς πατρίδος;

Z.

ΠΕΡΙ
ΤΗΣ ΕΠΕΝΕΡΓΕΙΑΣ ΤΩΝ ΚΛΙΜΑΤΩΝ
ΕΠΙ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ
ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥ.

Διὰ τῆς λέξεως κλίμα ἐννοοῦμεν ἐπιφάνειαν γῆς, μᾶλλον ἢ ἥττον εὐρείαν, παριστώσαν ἀπανταχοῦ ὅμοια ἢ ἀνάλογα στοιχεῖα, ἀρμόδια ἅπαντα εἰς τὴν διατήρησιν καὶ ὑπαρξίν τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ διαφορὰ, ἢ ἡ κατάταξις τῶν κλιμάτων στηρίζεται, οὐ μόνον ἐπὶ τῆς μέσης θερμοκρασίας τῆς πᾶσι τοῖς τόποις τῆς γῆς ἀπαντωμένης, ἢ ἐπὶ τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τῆς ἐκτάσεως τῶν ἀτμοσφαιρικῶν μεταβολῶν, ἀλλὰ ἄμα, κατὰ τὸν Κ. Οὐμβόλδον, καὶ ἐπὶ τῆς βαρομετρικῆς καὶ ὑγρομετρικῆς καταστάσεως τῆς ἀτμοσφαιρας, ἐπὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν ἀνέμων, τῆς ἠλεκτρικῆς δυνάμεως, τῆς καθαριότητος, τῆς διαφανείας τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος κλπ. Ἐντεῦθεν κλίματα θερμὰ, κλίματα ὑψυρὰ, κλίματα εὐκρατα, κλίματα νησιωτικὰ, ἢ παράλια, τῶν Ἠπειρῶν ἢ ἐξαιρετικὰ κτλ. Τὰ πρῶτα ἐκτείνονται μετὰ τῶν τροπικῶν, καὶ ἀπὸ τούτων μέχρι τῆς 30' καὶ 35" νοτίου καὶ βορείου πλάτους. Τὰ δευτέρα ἄρχονται ἀπὸ τῆς 55" τοῦ πλάτους καὶ λήγουσι πρὸς τὸν πόλον. Τὰ τρίτα περιλαμβάνουσι τὴν 30", 35" καὶ 55" βορείου καὶ νοτίου πλάτους. Πᾶσα δὲ χώρα παρακειμένη ἀφθόνοις ὕδασι, ἢ παράλιος, καὶ ἀπολαύουσα ὁμοιοειδοῦς ἀναλόγως ἀτμοσφαιρικῆς καταστάσεως, ἀνήκει εἰς τὰ τέταρτα. Τέλος, πᾶσα χώρα διακρινομένη δι' αἰφνιδίων, συχνῶν καὶ ἐπαισθητῶν ἀτμοσφαιρικῶν μεταβολῶν, ἀποτελεῖ τὰ πέμπτα κλίματα.

Ἄν καὶ ἡ εὐρώπη δύναται νὰ διακριθῆ εἰς πέντε κλιματικὰς ζώνας, ἥτοι ζώνην, ἐνθα ὁ πάγος καὶ ἡ χιών ἐμμένουσιν εἰς σωροὺς μεγάλους ἐν τῇ σκιᾷ, (Ἰσλανδία, Λαπωνία, Σουηδία, Δανία, Ῥωσσία, Χῶραι τῶν εὐρωπαϊῶν Σαμογετῶν,) ζώνην, ἐν ἣ τὸ θέρος εἶναι θερμώτατον, ὁ χειμὼν μακρὸς καὶ ἀριμύς, ἀνευ παρεπιπτουσῶν ὥρων (Νορβηγία, Σουηδία, Δανιμαρκία, ἀρκτώα Σκωτία, Μεσημβρινὴ Πολωνία, Κουρλανδία κλπ.) ζώνην, ἐνθα ὁ χειμὼν εἶναι βραχὺς καὶ βερύς, τὸ φθινόπωρον καὶ τὸ ἔαρ μακρὰ, μετρία δὲ ἡ θερμοκρασία, (Ἰρλανδία, Ἀγγλία, Κάτω Χῶραι, Ὀλλανδία, ἀρκτώα Γερμανία κτλ.) ζώνην κειμένην ἐν τῷ μέσῳ τοῦ πόλου, καὶ τῆς γραμμῆς, ἐν ἣ τὸ κλίμα εἶναι εὐκρατον, αἱ ὥραι λίαν διακεκριμέναι, ἀλλ' εὐμετάβλητοι, καὶ συνεχῶς διακόπτονται ὑπὸ κακοκαιριῶν) ἀρκτώα Γαλλία, Οὐγγαρία, Μολδαυία, Μικρὰ Ταρταρία, Μεσημβρινὴ Ῥωσσία κλπ.) τέλος ζώνην, ἐνθα τὸ ἔαρ εἶναι τερπνόν, τὸ θέρος ξηρὸν καὶ φλογερὸν, ὁ χειμὼν βραχὺς, καὶ σχεδὸν πάντοτε στεῖρος παγετῶν, καὶ χιόνων διαρκῶν (Μεσημβρινὴ